

УДК 94 (477).15+929 : 398

DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2025.6.411>

Любов Корнійчук*

МИКОЛА МУШИНКА ЯК ДОСЛІДНИК І ПОПУЛЯРИЗАТОР ФОЛЬКЛОРУ

Анотація: *Стаття присвячена висвітленню постаті відомого науковця Миколи Мушинки як дослідника та популяризатора фольклору. Наголошується, що дослідження усної народної творчості є однією з провідних тем у науковій творчості вченого. Фольклор супроводжував академіка М. Мушинку впродовж усього його життя, сприяв його формуванню як авторитетного дослідника й організатора науки, громадського діяча.*

М. Мушинка зробив вагомий внесок у вивчення фольклору українців у Словаччині, започаткував видавничу діяльність Музею української культури у Свиднику. Окреме місце у науковій спадщині вченого займають праці про низку відомих фольклористів: Володимира Гнатюка, Володимира Гошовського, Ореста Зілінського, Філарета Колессу, Никифора Лецишака й ін.

Авторка звертає увагу, що крім безпосередньої публікації наукових праць, академік М. Мушинка був активним учасником численних конференцій, читав лекції про фольклор і прайзку україністику міжвоєнного періоду, готував фольклорні програми. Вчений є засновником фольклорного ансамблю «Курівчанин», організатором і натхненником фестивалю «Світ приїздить до Курова».

Таким чином, М. Мушинка зробив вагомий внесок у вивчення та популяризацію фольклору, зарекомендував себе відповідальним і результативним організатором наукового життя, збирачем і примножувачем різних традицій, що є особливо важливим у діаспорному середовищі.

Ключові слова: *діаспора, українці Словаччини, наука, культура, фольклор, популяризація*

Вступ. Фольклор є живою мовою народу, розповідає про його особливості на різних етапах розвитку, слугує ниткою, яка єднає покоління навколо спільних цінностей, а також допомагає виокремлювати неповторні риси національної ідентичності та знаходити зв'язки з іншими етносами та культурами. Саме тому збереження і вивчення фольклору, а також тих, хто його досліджує, завжди залишається актуальним.

Серед плеяди відомих фольклористів помітне місце у вивченні усної народної творчості, поверненні призабутих імен на сторінки історії та відкритті нових граней біографій добре відомих постатей помітне місце посідає постать академіка Миколи Мушинки (1936–2024 рр.). Вчений також був організатором науки: засновником і багаторічним керманічем Асоціації українців Словаччини та Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ) в Словаччині, членом Президії Світової наукової ради Світового конгресу українців (СНР СКУ), професором Українського вільного університету в Мюнхені (УВУ). Також М. Мушинка був іноземним членом НАН України, почесним доктором або професором кількох університетів України. Його наукова творчість широко відома в різних країнах, а науковий спадок вражає. Із 1956 р. до кінця 2020 р. бібліографія праць

* Корнійчук Любов Володимирівна – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри міжнародних відносин Національного університету «Острозька академія» (Острог, Рівненська обл., Україна);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0541-5884>; e-mail: liubov.korniichuk@oa.edu.ua

М. Мушинки нараховувала 142 книжкових видання (в т.ч. брошури, видання, які підготував до друку Вчений), 571 наукових статей, 2565 популярних і науково-популярних статей, 879 рецензій, сотні енциклопедичних гасел (зокрема, 280 для «Енциклопедії Сучасної України»)¹.

Вивчення фольклору була однією із центральних тем творчого шляху М. Мушинки, який не лише його вивчав як науковець, а й сприяв популяризації різних традицій і звичаїв, їхньому збереженню та передачі наступним поколінням.

Мета статті – дати характеристику діяльності Миколи Мушинки як дослідника і популяризатора фольклору.

Огляд літератури. Про діяльність академіка М. Мушинки як фольклориста неодноразово йшлося у наукових розвідках різних авторів. Позитивно оцінюючи ці напрацювання, водночас, все ще актуальним є створення узагальненої картини наукового спадку вченого в цій царині. Крім того, досі відсутнє монографічне дослідження, яке б комплексно висвітлювало життєвий і творчий шлях відомого науковця та громадського діяча.

Надія Вархол у статті з нагоди 75-річчя вченого схарактеризувала його фольклористичні здобутки. Вона високо оцінила роботу М. Мушинки і вказувала, що його наукова і суспільна діяльність є виявом енциклопедичної різнобічності його знань і наукових зацікавлень, а на шляху дослідника українознавства та фольклористики він досягнув найвищої мети².

Микола Жулинський наголошував, що вчений налагодив різноманітні зв'язки з українознавчими науково-дослідними, навчальними і культурними осередками в Західній Європі, США, Канаді та Україні, привернув увагу науковців до історичної долі русинів-українців³.

Олекса Мишанич вказував, що для М. Мушинки найбільше підходить назва народознавець, бо він є саме таким фахівцем широкого профілю, маючи плідні напрацювання у галузі фольклористики та етнології⁴. Він вказував, що М. Мушинка не цурався чорнової роботи, здійснював фольклорні експедиції, записував нові тексти та вводив до наукового обігу нові матеріали⁵. До питання вивчення внеску М. Мушинки у дослідження фольклору зверталася також авторка цих рядків, підкреслюючи, що вивчення усної народної творчості є надзвичайно важливою складовою багатолітньої наукової діяльності вченого⁶.

Виклад основного матеріалу. Згадуючи про свої фольклорні зацікавлення, вчений

¹ *Мушинка О.* Шановний читачу! // Микола Мушинка – 85 / Упор. *О. Мушинка*, ред. *М. Люк*. Пряшів: Союз русинів-українців Словацької Республіки, 2021. С. 3.

² *Вархол Н.* Фольклористичні здобутки академіка Миколи Мушинки: (з нагоди 75-річчя вченого) // Народна творчість та етнологія. 2011. № 1. С. 12.

³ *Жулинський М.* Невтомний трудар на ниві українознавства. Пам'яті професора Миколи Мушинки // Вісник Національної академії наук України. 2024. № 10. С. 81.

⁴ *Мишанич О.* Видатний дослідник українського фольклору (Штрихи до портрета члена-кореспондента НАН України Миколи Мушинки) // Народна творчість та етнологія. 2002. № 5-6. С. 14.

⁵ *Ibid.* С. 15.

⁶ *Корнійчук Л.* Внесок Миколи Мушинки в дослідження фольклору // Українська діаспора: проблеми дослідження: тези доповідей VIII Міжнародної наукової конференції, 27-28 вересня 2016 р., м. Острого. Острого, 2016. С. 155.

зазначав, що кращим фольклорним інформатором була мама, від якої записав кілька сотень народних пісень. Не менш добрим інформатором був дід, який розповідав багато казок⁷. М. Мушинка пригадував, що фольклор для нього був не лише об'єктом наукового дослідження, а й душевної насолоди, адже культура наших предків має що сказати сучасному поколінню⁸. Ще під час навчання в Празі в Інституті російської мови та літератури молодий вчений зацікавився дослідженням фольклору, завдячуючи професорові Карлового університету, відомому етнографу Іванові Панькевичу, лекції якого відвідував. Професор залучав молодого дослідника до збирання та вивчення усної народної творчості українців Східної Словаччини. У 1957 р. разом із І. Панькевичем М. Мушинка здійснив фольклорно-діалектологічну експедицію до свого рідного села Курів. Під керівництвом викладачки фольклористики Карлового університету Єви Врabcової, на основі зібраних матеріалів, молодий дослідник написав семінарську, курсову і дипломну роботу (дипломна на тему «Сімейно-побутові обряди села Курів» у змаганні студентської наукової творчості здобула першу премію)⁹.

Восени 1960 р. М. Мушинка став науковим асистентом новозаснованого Дослідного кабінету народної словесності (згодом перейменованого в Дослідний кабінет україністики) при філософському факультеті Університету ім. П.Й. Шафарика в Пряшеві (нині – Пряшівський університет) та викладав курси «Український фольклор» та «Вступ до українського мистецтвознавства». Також молодий учений заснував студентський гурток фольклористів і сам організував експедиції для збирання матеріалу, залучаючи туди здібних студентів.

9 листопада 1967 р. у Карловому університеті М. Мушинка захистив кандидатську дисертацію «Володимир Гнатюк – дослідник фольклору Закарпаття та його зв'язки з Чехо-Словаччиною»¹⁰. Філософський факультет у Пряшеві за цикл друкованих праць про історію фольклористики українців Пряшівщини надав йому звання доктора філософії і він став старшим науковим працівником і секретарем Дослідного кабінету україністики при філософському факультеті Пряшівського університету, що був центром українознавчих студій.

Вивчення постаті В. Гнатюка можна справедливо вважати однією із наскрізних сюжетних ліній у науковій творчості М. Мушинки. Цій темі були присвячені кандидатська і докторська дисертації вченого. Ця наукова проблема є досить об'ємною і заслуговує окремої наукової розвідки. Академік М. Мушинка є одним із найвідоміших дослідників життя і творчості цього визначного західноукраїнського вченого-фольклориста. Серед головних напрацювань дослідника в цій царині: праця «Володимир Гнатюк – дослідник фольклору Закарпаття», видана в 1975 р. як окремий том «Записок НТШ»; у 1987 р. знову як окремий, 207-й, том «Записок НТШ» вийшла друком монографія «Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства», а в 2012 р. було

⁷ Колеса крутяться... Біо-бібліографія академіка Миколи Мушинки. Книга 1. Спогади / Уклав О. Мушинка. Пряшів: Фондація «Карпати», 1998. С. 43-44.

⁸ Ibid. С. 157.

⁹ Вархол Н. Фольклористичні здобутки академіка Миколи Мушинки: (з нагоди 75-річчя вченого)... С. 8.

¹⁰ Мушинка М. Стежками життя з Володимиром Гнатюком // Мушинка М. Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства. Вид. 2-е доп. та переробл. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. С. 340-341.

опубліковано друге видання цієї праці¹¹. Значний внесок Вчений зробив у популяризацію творчості В. Гнатюка. Зокрема, до конференції, присвяченої 120-річчю з дня народження фольклориста він видав бібліографічний покажчик праць В. Гнатюка про Закарпаття, а також у межах тієї ж наукової події запропонував назвати педагогічний інститут у Тернополі на честь цієї відомої особи (нині – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка)¹².

Підкреслимо, що М. Мушинка у 1963 р. започаткував видавничу діяльність Музею української культури (музей засновувався спочатку у Меджилабірцях (1956), потім – у Пряшеві (1957), Красному Броді (1960), а з 1964 р. – в Свиднику (під різними назвами)), опублікувавши збірник власних польових записів «З українського фольклору Східної Словаччини»¹³. Із 1961 р. він входив до його музейної ради, брав участь в експедиціях музею. Таким чином, він зробив важливий внесок у розвиток українського життя в Словаччині. У згаданому вище збірнику опубліковано двадцять два зразки стародавніх народних пісень (календарної обрядовості, сімейно-побутові, балади, рекрутські та військові, переселенські, вівчарські, жнивтарські, колискові, любовні), дві хороводні гри з піснями та шість прозових творів. До збірника додано паспортизацію та словник. Як бачимо, перша збірка фольклориста була дуже ретельно підготована, з дотриманням відповідної методики і вміщує оригінальні зразки усної народної творчості.

Особливу увагу привертає опублікована у 1967 р. праця, упорядкована вченим, «З глибини віків: антологія усної народної творчості українців Східної Словаччини»¹⁴, в якій представлена антологія фольклору українців Східної Словаччини, що охоплює понад 300 пісень усіх жанрів та інші зразки фольклору. Зокрема, виділено замовляння, календарну і сімейно-побутову обрядову поезію, народні пісні, прислів'я та приказки, загадки, казки, легенди та перекази, анекдоти. Публікація супроводжується вступними статтями, в яких розкрито історію дослідження цього жанру в загальноукраїнському фольклорі, спільні риси з фольклором сусідніх народів.

Зауважимо, що М. Мушинка подає також короткий огляд історії збирання українського фольклору Східної Словаччини, детальний огляд історії до Першої світової війни представлено у статті дослідника «До історії збирання українського фольклору Східної Словаччини» у «Науковому збірнику Музею української культури в Свиднику»¹⁵.

¹¹ *Мушинка М.* Володимир Гнатюк – дослідник фольклору Закарпаття. Париж; Мюнхен, 1975. Том 190. Записки НТШ. 117 с.; *Мушинка М.* Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства. Париж; Нью-Йорк; Сідней; Торонто, 1987. 332 с. (Серія: Записки НТШ, том 207); *Мушинка М.* Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства. Вид. 2-е. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. 384 с.

¹² Слово коліски нашої. Володимир Гнатюк про Карпатську Русь-Україну. Бібліографічний покажчик / Упор. *М. Мушинка*. Ужгород, 1991. 32 с.; *Мушинка М.* Передмова // *Мушинка М.* Володимир Гнатюк. Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства. Вид. 2-е доп. та переробл. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. С. 9.

¹³ З українського фольклору Східної Словаччини / Упорядкування, вступна стаття та примітки *М. Мушинка* // Репертуарний збірник на допомогу гурткам НХС. Пряшів, 1963. 62 с.

¹⁴ З глибини віків: антологія усної народної творчості українців Східної Словаччини / склав *Микола Мушинка*. Словацьке пед. вид-во в Братиславі; Відділ укр. л-ри в Пряшеві, 1967. 394 с.

¹⁵ *Мушинка М.* До історії збирання українського фольклору Східної Словаччини // Науковий збірник Музею української культури в Свиднику. Пряшів, 1965. № 1. С. 181-213.

Науковець підкреслює, що першим, хто почав збирати прозовий фольклор Пряшівщини був В. Гнатюк і його записи відзначаються значною діалектологічною точністю¹⁶. До книги М. Мушинки додано також словник діалектних слів, примітки та алфавітний покажчик, що полегшують користування збіркою. Антологія здобула прихильну оцінку не лише на сторінках чеської та словацької наукової преси, а й на сторінках наукових та літературних журналів Канади, Франції, Югославії та інших країн¹⁷. Слід також підкреслити, що окремі статті М. Мушинки про В. Гнатюка разом із вже згаданою вище розвідкою про історію збирання українського фольклору Східної Словаччини були опубліковані у Пряшеві в 1968 р. в книзі «З історії української фольклористики. Вибрані статті»¹⁸.

Величезною популярністю користувалися фольклорні передачі циклу «З уст народу» за участі дослідника і в 1969 р. він за співпраці з українським радіомовленням у Пряшеві був нагороджений пам'ятною медаллю. В наступному році побачив світ збірник М. Мушинки про народну співачку Анцю Ябур зі Стащина на Пряшівщині «Срібна роса», який став першою спробою познайомити громадськість з її життям та фольклорним репертуаром. У цьому ж році М. Мушинка прочитав цикл лекцій із українського та російського фольклору в Карловому університеті в Празі.

Вагомим внеском не лише в українську фольклористику, а й у етнографію є також праця вченого «Народна культура південних лемків»¹⁹, що увійшла до двотомника «Лемківщина» («Записки НТШ», 1988 р.) і фактично є синтезом доробку вченого у сфері дослідження фольклору русинів-українців Пряшівщини. Тут автор ґрунтовно проаналізував основні аспекти матеріальної та духовної культури русинів-українців вказаного регіону і довів, що вона є складовою загальноукраїнської культури. Позитивне враження справляє обширна бібліографія укладена вченим, а його характеристика історії вивчення проблеми свідчить про глибоке знайомство з усіма складнощами досліджуваного питання.

Таким чином, можемо справедливо стверджувати, що наукові напрацювання М. Мушинки мають важливу роль для збереження національної ідентичності, самоідентифікації та сприяють збереженню і примноженню культури в середовищі української діаспори.

Важливо зауважити, що окрім Володимира Гнатюка вчений також є автором низки праць про фольклористів Ореста Зілинського, Никифора Лещишака, Володимира Гошовського й ін. Переважно ці розвідки були спрямовані на повернення їхніх призабутих імен до когорти відомих українських дослідників.

Слід підкреслити, що М. Мушинка упорядкував збірники літературознавчих²⁰ та фольклористичних праць²¹ відомого вченого, літературознавця та фольклориста Ореста Зілинського, що був замовчуваний у радянські часи, а також збірку «Українські народні

¹⁶ З глибини віків... С. 17.

¹⁷ Карась Г. Микола Мушинка і українська фольклорна та музична культура (ювілейні узагальнення з нагоди 80-річчя вченого) // Фольклористика. Прикарпатський вісник НТШ. Слово. 2015. №2 (30). С. 430.

¹⁸ Мушинка М. З історії закарпатської фольклористики: вибрані статті. Пряшів, 1968. 220 с.

¹⁹ Мушинка М. Народна культура південних лемків // Лемківщина. Земля – Люди – Історія – Культура. Том 2. Записки НТШ. Том 206. Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто, 1988. С. 20-30, 195-482.

²⁰ Зілинський О. Літературознавчі праці / Упор. М. Мушинка, Р. Радішевський. Київ, 2013. 672 с.

²¹ Зілинський О. Вибрані праці з фольклористики / Упор. М. Мушинка. Київ, 2013: Кн. 1. 384 с.; Кн. 2. 575 с.

балади Східної Словаччини»²², які сприяли реабілітації дослідника в Україні. Також видав книгу про О. Зелінського «Науковець з душею поета»²³, в якій особливу увагу звернув на його внесок у фольклористику, зокрема проблемам та методам історичного вивчення народної пісні. Та ще у 1993 р., за двадцять років до видання вже названої фундаментальної збірки народних балад О. Зілинського, М. Мушинка вибрав шістнадцять балад у записі дев'ятнадцятих збирачів фольклору і видав збірник в пам'ять про її укладача «Мала мати сина: народні балади русинів-українців Пряшівщини із знищеної збірки Ореста Зілинського»²⁴.

Власне, ще у 1970 р. О. Зілинський підготував рукопис збірки «Українські народні балади Східної Словаччини» та одержав схвальні рецензії від знаних науковців – М. Мушинки, Б. Путілова та Д. Миллого, проте за рішенням партійних органів книгу було викреслено з видавничого плану Відділу української літератури Словацького педагогічного видавництва у Пряшеві, а весь друкарський набір було знищено, рукопис та вся документація, пов'язана з виданням безслідно зникли²⁵. Відтак, видання 1993 р. стало першим кроком до повернення напрацювань О. Зілинського для широкого загалу і саме завдяки невтомній праці та зусиллям М. Мушинки у 2013 р. цю справу було завершено опублікуванням колись табуйованої збірки українських народних балад Східної Словаччини. Слід підкреслити, що дослідник згадує, що особистим знайомством з О. Зілинським завдячує І. Панькевичу, у 1956 р. він був офіційним опонентом курсової, а в 1958 р. – дипломної роботи М. Мушинки. Не в останню чергу саме під впливом однієї зі статей професора про В. Гнатюка дослідник зацікавився життям та діяльністю цього фольклориста, а також за його порадою обрав тему кандидатської дисертації²⁶.

Крім того, М. Мушинка опублікував декілька статей в українській пресі, присвячених невідомому в Україні громадському діячеві, збирачу фольклору, парохіві церкви Никифорові Лещишаку²⁷, щоб поінформувати громадськість про нього. Вперше ім'я Н. Лещишака науковець почув від О. Зілинського, який в Етнографічному музеї Кракова знайшов його загублену рукописну збірку 225 лемківських пісень 80-х років 19 ст., записаних ним у с. Білична Грубашевського повіту та свого часу переданий І. Франкові. Інформацію про знайдену збірку і одинадцять балад з неї О. Зілинський опублікував у 1973 р. у «Нашому слові» у Варшаві, однак видати всю збірку так і не зміг.

Влітку 1980 р. М. Мушинка поїхав до Кракова, щоб зробити рукописний список збірки

²² Зілинський О. Українські народні балади Східної Словаччини / Гол. ред. Г. Скрипник, післямова М. Мушинка. Київ, 2013. 728 с.

²³ Мушинка М. Науковець з душею поета. До 60-річчя Ореста Зілинського (1923-1976). Бавнд-Брук (США), 1983. 58 с.

²⁴ Мала мати сина: народні балади русинів-українців Пряшівщини із знищеної збірки Ореста Зілинського / упоряд., вступ. ст. та післямова Миколи Мушинки. Пряшів: Асоціація українців Словаччини, 1993. 45 с.

²⁵ Ibid. С. 7.

²⁶ Мушинка М. Науковець з душею поета. До 60-річчя Ореста Зілинського (1923-1976)... С. 33, 36.

²⁷ Мушинка М. Никифор Лещишак – забутий збирач фольклору Горниці // Християнський календар «Дзвони». Нови Сад (Югославія), 1994. С. 85-92; Мушинка М. Фольклорист із Лемківщини та його унікальна збірка. [Никифор Лещишак] // Слово і час. Київ, 1996. № 11-12. С. 6-9; Мушинка М. Никифор Лещишак та його збірник лемківських пісень // Наше слово. Варшава, 1988. № 47; Мушинка М. Потомки Никифора Лещишака, відгукніться! // Свобода. Нью-Йорк, 1991. № 193. С. 3.; Мушинка М. Трагічна доля лемківського збирача фольклору. До 80-ліття з дня смерті Никифора Лещишака // Лемківщина. Кліфтон (США), 1994. № 4. С. 17-21.

та видати її. Від директора архіву отримав мікрофільм цих документів, переписав їх на друкарській машинці, впорядкувавши за жанрово-тематичним принципом, доповнивши мелодіями із пізніших друківаних джерел²⁸, опублікував збірку в Едмонтоні та Пряшеві, додавши статтю про історію її появи та відомості із життя її збирача²⁹. Таким чином, М. Мушинка по суті завершив справу І. Франка, який свого часу не зміг її опублікувати. Також М. Мушинці вдалося встановити особисті та листовні контакти з родичами та знайомими Н. Лещишака, ідентифікувати його могилу і з ініціативи дослідника Об'єднання лемків Польщі в селі Медвеж встановило на ній пам'ятний дубовий хрест, а в рідному селі діяча – Білична – теж за ініціативою науковця було реставровано каплицю на зруйнованому обійсті батьків, а на кладовищі – кам'яний пам'ятник на могилі батька³⁰.

На підставі збірки «Стоїть липка в полі» організатори лемківської ватри в Ждині 1996 р. присвятили Н. Лещишаку окрему програму, де М. Мушинка виголосив промову про його життя та діяльність. Урочисте святкування 140-ліття з дня народження фольклориста, поєднане із такою ж річницею І. Франка відбулося 1 жовтня 1996 р. в селі Медвежа Дрогобицького району, під час урочистостей М. Мушинка теж виголосив доповідь про фольклористичну та громадську діяльність Н. Лещишака³¹. Як бачимо, дослідник сприяв не лише появі збірки лемківських пісень, а й вшануванню пам'яті про фольклориста, поширення відомостей про нього серед широких кіл громадськості.

Перебуваючи у Львові, у 1965 р. М. Мушинка познайомився із етномузикологом та фольклористом Володимиром Гошовським, ім'я якого теж намагався популяризувати і за його життя, опублікувавши його статтю в «Науковому збірнику Музею української культури у Свиднику»³², і після його смерті – одну із статей про нього разом з бібліографією було видано окремою брошурою у Львові³³. У вступній статті автор зазначає, що В. Гошовський відіграв важливу роль у практичному використанні електронно-обчислювальних машин в музичній фольклористиці і фактично є творцем т.зв. «кібернетичної етномузикології»³⁴. Крім того, М. Мушинка посприяв відкриттю меморіальної дошки з барельєфом В. Гошовського на будинку, в якому він жив в Ужгороді у післявоєнний період³⁵.

У книзі спогадів «Колеса крутяться» М. Мушинка пригадував, що серед багатьох інших сприяв поверненню Україні таких імен як Юрій Костюк та Ольга Дутко. Пізніше у праці «У всякого своя доля» вчений зазначив, що тісно співпрацював з відомим

²⁸ *Мушинка М.* Ровесник Івана Франка Никифор Лещишак та його збірка лемківських народних пісень. Дрогобич: Коло, 2016. С. 12.

²⁹ *Стоїть липка в полі.* Збірник лемківських народних пісень Никифора Лещишака з рукописної спадщини І. Франка / упор. *М. Мушинка.* Едмонтон, 1992. 185 с.; Пряшів, 1996. 146 с.

³⁰ *У всякого своя доля...* Розмова Ярослава Шуркали з Миколою Мушинкою. Пряшів, 2016. С. 51.

³¹ *Мушинка М.* Ровесник Івана Франка Никифор Лещишак та його збірка... С. 33–35.

³² *Гошовський В.* Спроба генези одної лемківської весільної пісні // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. Т. 3. Пряшів, 1967. С. 261–276.

³³ Володимир Леонтович Гошовський. Біо-бібліографічний покажчик наукових праць / Вступ і упорядкування *М. Мушинка.* Львів, 1992. 26 с.

³⁴ *Мушинка М.* Володимир Гошовський і сучасна етномузикологія (До 65-річчя з дня народження) // Володимир Леонтович Гошовський. Біо-бібліографічний покажчик наукових праць / Вступ і упорядкування *М. Мушинка.* Львів, 1992. С. 6.

³⁵ *У всякого своя доля...* С. 53–54.

музикознавцем, диригентом, фольклористом Юрієм Костюком і серед прямих фольклористів поставив би його на перше місце. Разом вони їздили у експедиції і видали кілька спільних публікацій пісенного фольклору (Ю. Костюк робив нотні розшифровки мелодій, записаних М. Мушинкою)³⁶. Зокрема, спільними зусиллями видано такі праці: «З українського фольклору Східної Словаччини»³⁷, «На чужині. Пісні про еміграцію в Америку»³⁸, «Репертуар фольклорного колективу «Курівчанин»»³⁹.

У 1974 р. розпочалося колективне фольклорно-етнографічне дослідження сімох українських сіл області Верхньої Цирохи, призначених для асанації у зв'язку з побудовою резервуару питної води і М. Мушинка мав вивчати пісенний фольклор цього регіону, однак партійні органи Східної Словаччини викреслили його із списку дослідників. Відтак, він вирішив провести дослідження самостійно і в липні 1974 р. в с. Дара Снинського округу записав на магнітну плівку 799 пісень і розшифрував їх тексти, а Ю. Костюк – музику (390 мелодій)⁴⁰. Колискові пісні із них (тексти і мелодії) увійшли в його розвідку «Колискова пісня села Дара в районі Верхньої Цирохи на Снинщині»⁴¹. Також Ю. Костюк розшифрував записи М. Мушинки земплінських народних пісень Яна Онушка (392 мелодії). Плівки і нотні переписи було надіслано в архів Інституту музикознавства Словацької академії наук у Братиславі. Друком вийшли його розшифровки записаних М. Мушинкою народних пісень співачки Анці Ябур із Стащина⁴² та пісень, записаних Іваном Панькевичем за допомогою фонографа в 1929 та 1935 роках⁴³.

Життю і творчості Ю. Костюка М. Мушинка присвятив декілька статей⁴⁴, а з нагоди 100-ліття з дня його народження у 2012 р. ініціював наукову конференцію в його рідному селі Дротинцях Виноградівського району, на якій виголосив доповідь «Із Закарпатської України через Дуклю і Прагу – до Пряшева»⁴⁵.

Крім того, М. Мушинка популяризував ім'я музиканта, диригента та авторки дисертаційного дослідження «Генега закарпатоукраїнської пісні» Ольги Дутко. Зокрема,

³⁶ У всякого своя доля... С. 66.

³⁷ *Мушинка М.* З українського фольклору Східної Словаччини // Репертуарний збірник на допомогу гурткам НХС. Пряшів: Видав Східнословачський український музей в Красному Броді, 1963. 62 с.

³⁸ На чужині. Пісні про еміграцію в Америку / Зібрав *М. Мушинка*. Ноти розшифрував *Ю. Костюк* // Нове життя (додаток) (Пряшів). 1964. № 3. 16 с.

³⁹ Репертуар фольклорного колективу «Курівчанин» / Розшифровка нот *Ю. Костюк* // Репертуарний збірник (Пряшів). 1989. № 3. 72 с.

⁴⁰ У всякого своя доля... С. 66.

⁴¹ Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. Т. 9. Кн. 2. Пряшів, 1979. С. 215–253.

⁴² Срібна роса. З репертуару народної співачки Анці Ябур із Стащина / Упорядкування, вступна стаття та примітки *М. Мушинка*. Пряшів, 1970. 144 с.

⁴³ *Мушинка М.* Голоси предків. Звукові записи фольклору Закарпаття із архіву Івана Панькевича (1929, 1935). Пряшів, 2002. 256 с. (+CD).

⁴⁴ *Мушинка М.* Музика – його стихія. Розмова з музичним педагогом Ю.Ю. Костюком // Нова думка. Вуковар (Югославія). 1984. № 40. С. 27–30; *Мушинка М.* Музичний педагог з шістьма державними екзаменами. До 80-річчя Ю. Костюка // Християнський голос (Мюнхен). 1992. № 12. С. 4; *Мушинка М.* Маєстро Юрій Костюк: «І в чужому середовищі можна служити рідному народові» // Карпатський край (Ужгород). 1992. № 31–34. С. 21–22; *Мушинка М.* Без хліба проживу, без музики ні. До 80-річчя з дня народження Ю. Костюка // Закарпатська правда (Ужгород). 1992; *Мушинка М.* Ні одно дня без музики. До 85-ліття з дня народження Юрія Костюка // Нове життя (Пряшів). 1997. № 9–10. С. 2. Передрук: Карпатський край (Ужгород). 1997. № 6–10. С. 98.

⁴⁵ *Мушинка М.* Із Закарпатської України через Дуклю і Прагу – до Пряшева // Дукля (Пряшів). 2012. № 2. С. 55–64.

дослідник записав на відеоплівку її спогади, на підставі яких опублікував її найповнішу біографію⁴⁶ та некролог⁴⁷, а також статтю про неї в «Енциклопедії Сучасної України»⁴⁸.

Є у доробку науковця і розвідки присвячені відомим постатям української науки та культури. До таких належить, наприклад, український етнограф, фольклорист, композитор, музикознавець та літературознавець, засновник українського етнографічного музикознавства академік Філарет Колесса, внесок якого в українську фольклористику М. Мушинка проаналізував у вступній статті до його праці «Усна народна словесність»⁴⁹. Автор підкреслював визначний внесок Ф. Колесси не лише у збирання, а й в популяризацію українського музичного фольклору різних територій, який він досліджував у історичному розвитку та взаємозв'язках з іншими слов'янськими та неслов'янськими зразками народної пісенної творчості⁵⁰. Вершиною ж композиторської діяльності Ф. Колесси дослідник називає видання збірки обробок народних пісень «Наша дума». Його праця «Огляд українсько-руської народної поезії» була першим науково-популярним виданням в українській фольклористиці такого характеру⁵¹.

Серед публікацій вченого, що присвячені діяльності фольклористів, є статті з нагоди ювілею наукової співробітниці Музею української культури в Свиднику, фольклористки Надії Вархол⁵². М. Мушинка зазначає, що всі фольклорні явища Н. Вархол розглядає за допомогою історико-порівняльного методу в загальноукраїнському та загальнослов'янському контексті⁵³.

У 2002 р. опубліковано працю вченого «Голоси предків», в якій зібрано тексти 98 народних пісень і 14 текстів народної прози, що були записані І. Панькевичем у 1929 р. і 1935 р. від селян Пряшівщини та Закарпатської України. До книги також додано компакт-диск із унікальними 28-ма фонографічними записами. У книзі М. Мушинка представив історію цих записів та транслітерацію кирилицею та латиницею зі збереженням нюансів місцевих діалектів, а також ноти до кожної пісні⁵⁴. У передмові до збірки М. Мушинка зазначає, що отримав він ці записи як подарунок на поч. 60-х років ХХ ст. від доньки Івана Панькевича – Марти Дольницької та її чоловіка Іларіона і досить часто використовував на лекціях і семінарах з фольклору в університеті, а також під час радіопередач та на наукових конференціях. Однак, у той час не вдалося опублікувати їх, адже укладачу було заборонено друкуватися та й ім'я самого Панькевича було табуоване⁵⁵.

⁴⁶ *Мушинка М.* Диригент і музикознавець д-р Ольга Дутко (1910-2004) // *Дукля (Пряшів)*. 2004. № 3. С. 36-41.

⁴⁷ *Мушинка М.* Нехай легкою буде вам чеська земля... Померла визначний український музикант Ольга Дутко // *Пороги (Прага)*. 2004. № 3. С. 6-7.

⁴⁸ *Мушинка М.* Дутко Ольга // *Енциклопедія сучасної України*. Київ, 2008. Т. 8. С. 550-551.

⁴⁹ *Мушинка М.* Філарет Михайлович Колесса та його місце в українській фольклористиці // *Колесса Ф.* Українська усна словесність. Едмонтон: Канадський Інститут Українських Студій, Альбертський Університет, 1983. С. 11-54.

⁵⁰ *Ibid.* С. 11.

⁵¹ *Ibid.* С. 15, 17.

⁵² *Мушинка М.* Дослідниця духовної культури українців Словаччини (до ювілею фольклористки Надії Вархол) // *Народна творчість та етнографія*. 2010. № 3. С. 110-117; *Мушинка М.* Життя, присвячене фольклору. До життєвого ювілею Надії Вархол // *Нове життя*. 2010. № 13-14. С. 2.

⁵³ *Мушинка М.* Дослідниця духовної культури українців Словаччини... С. 111.

⁵⁴ *Мушинка М.* Голоси предків. Звукові записи фольклору Закарпаття із архіву Івана Панькевича...

⁵⁵ *Мушинка М.* Передмова // *Мушинка М.* Голоси предків. Звукові записи фольклору Закарпаття із архіву Івана Панькевича (1929, 1935). Пряшів, 2002. С. 13-19.

У виданні М. Мушинка опублікував статтю про звукові записи зразків говірок та фольклору Закарпаття І. Панькевича⁵⁶, де стисло представив біографію фольклориста, а також історію окремих його експедицій, писав про співпрацю із Чеською академією наук та фонографічним архівом Академії наук у Відні. Завдяки цьому виданню збережено надзвичайно цінний матеріал автентичного пісенного фольклору українців-русинів Пряшівщини та Закарпаття. М. Мушинка презентував книжку й CD у 2003 р. на зборах Чеської асоціації українців, де була присутня також дочка І. Панькевича – М. Дольницька⁵⁷. Варто зауважити, що окрім надзвичайно цінних архівних матеріалів І. Панькевича, зокрема рукопису його праці «Колядки і щедрівки Закарпатської України та Пряшівщини», у приватному архіві М. Мушинки є низка магнітофонних записів фольклору різних сіл Пряшівщини, переселенців з Румунії у чеському прикордонні, лемків у Польщі та Румунії, руснаків у Воеводині тощо⁵⁸.

Слід підкреслити, що М. Мушинка співпрацював зі Слов'янським інститутом Академії наук Чеської Республіки в Празі, зокрема, опрацьовував магнітофонні записи фольклору з 52 українських сіл Словаччини, здійснених в 1957-1967 рр. і був співавтором книжкових публікацій частини цих записів⁵⁹. Зокрема, М. Мушинка охарактеризував особливості української етнічної групи Пряшівщини, зазначивши, що найдавнішою фольклорною пам'яткою цього регіону є пісня «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш». Дослідник високо оцінює внесок у вивчення українського фольклору регіону Я. Головацького, В. Гнатюка, І. Панькевича, а також діалектологічні праці В. Латти, Н. Вархол, О. Лазорика й ін.⁶⁰ М. Мушинка описав календарні звичаї та обряди поширені в регіоні, поділивши їх на зимовий, весняний, літній та осінній цикли. Найбільшу увагу фольклорист присвятив опису традицій передріздвяного вечора, а також досить детально описав святкування Івана Купала. У підсумку науковець зауважив, що календарні обряди русинів-українців досліджуваного регіону увібрали в себе багато культурних особливостей сусідніх народів – словацького, польського та угорського⁶¹. М. Мушинка у праці подав коротку характеристику 52 досліджуваних сіл Пряшівщини, де вказав час виникнення, найважливіші періоди в історії за приналежністю до певних держав, кількість населення, релігійну приналежність тощо. Цікаво, що для порівняння науковець подав відомості за переписом 2001 р., вказавши кількісне співвідношення населення за національною, релігійною та мовною приналежністю, що дає можливість простежити зміни, що відбулися та ілюструє ситуацію в регіоні на поч. 21 ст., зокрема те, що нащадки русинів-українців вже визнавали за свою рідну мову словацьку⁶².

Однією із важливих сторінок у діяльності М. Мушинки є участь у численних

⁵⁶ *Мушинка М.* Звукові записи І. Панькевича зразків говірок і фольклору Закарпаття // *Мушинка М.* Голоси предків. Звукові записи фольклору Закарпаття із архіву Івана Панькевича (1929, 1935). Пряшів, 2002. С. 20–59.

⁵⁷ *Карась Г.* Микола Мушинка і українська фольклорна та музична культура (ювілейні узагальнення з нагоди 80-річчя вченого) // *Фольклористика. Прикарпатський вісник НТШ. Слово.* 2015. № 2 (30). С. 431.

⁵⁸ У всякого своя доля... С. 155.

⁵⁹ *Mušinka M.* Ukrajinská nářečí Slovenska. Výzkum a zvukové zápisy z let 1957-1967 / *M. Mušinka, A. Mušinka, R. Šišková.* Praha: Euroslavica, 2005. 173 s.

⁶⁰ *Ibid.* С. 35–37.

⁶¹ *Ibid.* С. 67.

⁶² *Ibid.* С. 80.

конференціях, у тому числі в галузі фольклористики, а також читання лекцій про фольклор Пряшівщини та празьку україністику міжвоєнного періоду студентам Київського педагогічного університету ім. Драгоманова, Університету «Україна» в Хусті та Закарпатського художнього інституту в Ужгороді.

Під час Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 200-літтю з дня смерті та 273-літтю з дня народження видатного українського переписувача книг, іконописця, фольклориста, поета та громадського діяча Івана Югасевича-Склярського, що відбулася 18 грудня 2014 р. в Закарпатському художньому інституті в Ужгороді, М. Мушинка виступив із доповіддю про маловідому збірку прислів'їв, записаних І. Югасевичем на Пряшівщині та Закарпатті наприкінці 18 – початку 19 ст., віднайдену та описану І. Панькевичем, а також продемонстрував рідкісне видання цієї праці 1947 р. Організатори у співпраці з вченим у 2015 р. перевидали цю збірку в Ужгороді⁶³. У вступній статті до видання вчений проаналізував збірку, а також працю М. Яська про згаданий рукопис, відзначивши важливе значення для української фольклористики збереження цих цінних матеріалів, що потребують подальшого вивчення⁶⁴.

Фольклор присутній не лише у дослідженнях науковця, а й у повсякденному житті. У 1960-х роках він почав готувати фольклорні програми свят культури русинів-українців у Свиднику, наприклад, «Любов у народній поезії», «Історія українців Пряшівщини» й ін.⁶⁵ У 1972 р. М. Мушинка заснував фольклорний ансамбль «Курівчанин» в своєму рідному селі Курів, який діє до цього часу і бере участь у багатьох фестивалях. Сам вчений пригадував, що працюючи у Курові пастухом, одного разу зустрівся із директором сільської школи Іваном Поповцем та запропонував йому заснувати в селі фольклорну групу, для якої обіцяв писати сценарії та програми, побудовані на місцевому фольклорі. Цю ідею підтримала також сільська вчителька Марія Поповець, тим паче, що в Курові із 1969 р. при місцевій організації Союзу чехословацької молоді вже діяв невеликий співочо-танцювальний колектив. Відтак, у 1974 р. було підготовлено першу програму «Пастуше Русаля» (Трійця), в якій М. Мушинка зіграв головну роль Діда-розповідача. Колектив виступав у Курові, Бардієві та навколишніх селах, а після виступу у 1980 р. на Міжнародному фольклорному фестивалі у Стражниці (Моравія) отримали запрошення і до Свидника. За сорокарічну історію існування у складі «Курівчанина» брали участь понад 300 людей із трьох генерацій, виступали із різними програмами: «Ламанчак» (Вечорниці), «Гишканя» (Великодні хороводи), «Пуцання» (Масляна), «Весілля» й ін. Сьогодні колектив очолюють Іван та Яна Поповець⁶⁶.

У січні 1998 р. студія Словацького телебачення за сценаріями М. Мушинки «Ламанчак» та «Пуцання» зняла телефільм «Подорож за фольклором» (режисер Ярослав

⁶³ *Панькевич І.* Час мовчати і час промовляти. Збірка закарпатоукраїнських народних приповідок Івана Югасевича з р. 1806 / Ред. *Н. Ребрик, І. Ребрик.* Ужгород: Гражда, 2015. 72 с.

⁶⁴ *Мушинка М.* Збірка закарпатоукраїнських народних приповідок Івана Югасевича з р. 1806 року, віднайдена та досліджена Іваном Панькевичем і Миколою Яськом // *Панькевич І.* Час мовчати і час промовляти. Збірка закарпатоукраїнських народних приповідок Івана Югасевича з р. 1806 / Ред. *Н. Ребрик, І. Ребрик.* Ужгород: Гражда, 2015. С. 3-15.

⁶⁴ *Ibidem.*

⁶⁵ *Колеса крутяться...* Біо-бібліографія академіка Миколи Мушинки. Книга 1. Спогади / Уклав *О. Мушинка.* Пряшів: Фондація «Карпати», 1998. С. 157.

⁶⁶ У всякого своя доля... С. 214-215.

Кернер), в якому виступала вже третя генерація любителів фольклору, зосереджених в колективі «Курівчанин» (разом з членами-засновниками). У ньому вчений виступав і як фольклорист-коментатор, і як член групи – «Дідо».

У 2009 р. з ініціативи вченого та за підтримки старости села Марії Шпірко влаштовано перший фестиваль «Світ приїздить до Курова». У 2008 р. М. Мушинка запропонував керівнику міжнародного фольклорного фестивалю «Світ під Кичерою: Світ приїздить до лемків» Юрію Старинському, щоб всі учасники фестивалю виступили в Курові, який є лемківським селом. Відповідно, літо наступного року стало поворотним для всіх курівчан, які активно долучилися до дійства. Зокрема, у будинку культури була влаштована етнографічна виставка, у будинку Івана Буйди – етнографічний музей, прибули етнографічні колективи з Польщі, України, Індії, Бразилії, Росії, Грузії, Сербії, Туреччини, Тайвані, Пуерто-Ріко. Після цього було домовлено проводити у Курові фестиваль через кожні два роки⁶⁷. Слід підкреслити, що це унікальний захід для села, якого немає жодне інше словацьке село, а тому внесок М. Мушинки у популяризацію історії та культури рідного краю є надзвичайно важливим. Не дивно, що колектив «Курівчанин» є об'єктом гордості науковця і після політичної реабілітації у 1989 р. йому він присвятив свою першу книжкову публікацію «Репертуарний збірник, присвячений 20-річчю фольклорного колективу «Курівчанин»⁶⁸. Також, як фольклорист, вчений добре знайомий із обрядом весілля, а тому неодноразово виконував роль весільного старости, намагаючись надати цьому святу його старовинного характеру. У пам'ять про всі ці святкування мав колекцію весільних рушників, найціннішим з яких є родинна реліквія – рушник, на якому прабабуся Анна виносила до хрещення діда Федора⁶⁹.

Зауважимо, що відома українська музикознавець, доктор мистецтвознавства Г. Карась виділила такі напрямки діяльності М. Мушинки на полі музичної культури: фольклористика, збирання та охорона особистих фондів діячів музичної культури, пропагування української музики і культури, ведення хроніки культурно-мистецького життя українців у Східній Словаччині. Дослідниця влучно зазначає, що М. Мушинка не обмежується публікацією своїх досліджень, а впроваджує їх у життя простих людей. Наприклад, обряди та пісні справжнього українського весілля не осіли на сторінках книжок, М. Мушинка вдихнув у них нове життя, беручи на себе роль боярина на багатьох українських весіллях у Словаччині і Польщі⁷⁰. Таким чином, науковець долучається до практичного відродження весільних традицій, дотримання яких свідчить про відродження національної свідомості в молодого покоління, збереження національної пам'яті, що з покоління в покоління передається через українську народну пісню.

Висновки. Загалом, вивчення фольклору є надзвичайно важливою складовою багатолітньої наукової діяльності М. Мушинки, який належить до збирачів та дослідників фольклору русинів-українців Словаччини, результатом якої стала поява низки публікацій,

⁶⁷ Ibid. С. 217-218.

⁶⁸ Репертуарний збірник, присвячений 20-річчю фольклорного колективу «Курівчанин» / Упор. М. Мушинка. Пряшів, 1989. 68 с.

⁶⁹ Колеса крутяться... Біо-бібліографія академіка Миколи Мушинки. Книга 1... С. 163-164.

⁷⁰ Карась Г. Микола Мушинка і українська фольклорна та музична культура (ювілейні узагальнення з нагоди 80-річчя вченого)... С. 432.

що значно збагатили фольклористику і сприяла збереженню традицій українців Пряшівщини. Зібраний дослідником фольклор є надзвичайно цінною джерельною базою для фольклористичних студій для сучасних дослідників. Вчений упорядкував низку важливих збірок фольклору. Справляє враженням і бібліографія до кожного з видань, що свідчить про надзвичайну працьовитість та обізнаність вченого із предметом дослідження. Не менш важливим аспектом діяльності науковця є заснування колективу «Курівчанин» і започаткування фестивалю у Курові, що сприяє не лише збереженню, а й популяризації фольклору, зокрема в діаспорному середовищі та серед зарубіжної спільноти.

Liubov Korniiuchuk

Mykola Mušinka as a Researcher and Promoter of Folklore

Abstract: The article is devoted to presenting the figure of the renowned scholar Mykola Mušinka as a researcher and popularizer of folklore. It emphasizes that the study of oral folk creativity is one of the leading themes in the scholar's academic work. Folklore accompanied Academician Mykola Mušinka throughout his life, contributing to his formation as an authoritative researcher, organizer of scholarly activity, and public figure.

Mykola Mušinka made a significant contribution to the study of the folklore of Ukrainians in Slovakia and initiated the publishing activities of the Museum of Ukrainian Culture in Svidník. A special place in his scholarly legacy is occupied by works on a number of well-known folklorists: Volodymyr Hnatiuk, Volodymyr Hoshovsky, Orest Zilynsky, Filaret Kolessa, Nykyfor Leschyshak, and others.

The author highlights that, in addition to publishing his research, Academician Mykola Mušinka was an active participant in numerous conferences, delivered lectures on folklore and Prague Ukrainian studies of the interwar period, and prepared folklore programs. The scholar is the founder of the folklore ensemble 'Kurivchany' and the organizer and driving force behind the festival 'The World Comes to Kurov'. He actively collaborated with various academic institutions and researchers. Thus, it is important to note that Mykola Mušinka not only studies folklore but also directly participates in its popularization and preservation for future generations.

Mykola Mušinka made a substantial contribution to the study and promotion of folklore, establishing himself as a responsible and effective organizer of scholarly life, as well as a collector and cultivator of diverse traditions – a role of particular importance in the Diaspora environment. The folklore collected by the researcher serves as a valuable source base for contemporary folkloristic studies.

Keywords: Diaspora, Ukrainians of Slovakia, scholarship, culture, folklore, popularization